



Ümumtəhsil məktəblərində psixoloji xidmət XX əsrin 80-ci illərinin sonlarında ortaya çıxmışdır. Məktəbdə psixoloji xidmət psixoloğun təlim-tərbiyə işinin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi ilə həyata keçirilən praktik fəaliyyət formasıdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 30 aprel tarixli 157 nömrəli qərarı ilə "Təhsil müəssisələrində psixoloji xidmətin təşkili Qaydaları" adlı sənədin təsdiq edilməsinin davamı olaraq məktəblərdə psixoloji xidmətin keyfiyyətinin artırılması istiqamətində müxtəlif layihələr həyata keçirilmiş və tədqiqatlar aparılmışdır. Psixoloji xidmət işinin səmərəliliyinə psixoloğun təhsil prosesinin bütün iştirakçıları: müəllimlər, şagirdlər və onların valideynləri ilə qarşılıqlı əlaqəsi təsir göstərir.

⇒Ardı səh.12

# Məktəbdə psixoloji xidmət: səlahiyyət və məsuliyyət faktoru

**B**u qarşılıqlı əlaqə bilavasitə psixoloji xidmətin vəzifələrinin həllinə kömək etməklə yanaşı, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə də təsir göstərir. Şagirdlərə fərdi yanaşma məktəbin psixoloji və metodik xidmətlərinin kəsişmə zonası sayılabilir. Eyni zamanda, onların fealiyyətlərinin əlaqələndirilməsi, hər iki xidmetin iş perspektivlərinə və onun həyata keçirilməsi yollarına ümumi baxış çok vacibdir. Psixoloq şagirdlərin özünündə, ünsiyət problemlərinin həllində, peşə seçimində və s. köməklik göstərə bilər. Eyni zamanda o, valideynlər ailədə uşaq tərbiyesi ilə bağlı məsləhətlər vərə və maarifləndirmə işi apara bilər. Müəllimlər də psixoloğun köməyinə ehtiyac duyan qrupa addır. Onların müxtəlif qrup şagirdlərlə işləmək üçün optimal şəraitin yaradılması istiqamətində dairən psixoloqdan məsləhət almağı vacibdir. Beləliklə, məktəbdə tədris prosesinin səmərəli həyata keçirilməsi üçün məktəbdə psixoloji xidmətin düzgün təşkili olduqca vacib məsələdir.

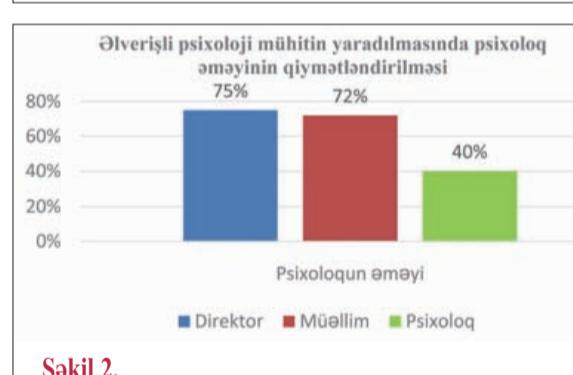
Məktəbdə psixoloji xidmətin təşkili və keyfiyyəti ilə bağlı cari vəziyyətin öyrənilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu təsadüfi seçimə üsulu ilə Bakı şəhərinin 20 ümumtəhsil məktəbində tədqiqat aparıb. Qeyd edək ki, məktəblərin 10-u mərkəzi, 10-u isə mərkəzdənəzarət məktəblərdir. Tədqiqatda 1888 şagird, 198 müəllim, 35 psixoloq, 199 valideyn, 20 direktordan ibarət heyət cəlb olunub.

Aparılan tədqiqat nəticəsində müyyən edilmişdir ki, məktəbdə psixoloji xidmətin keyfiyyətinin artırılması üçün məktəb rəhbərliyi, pedaqoji heyət və psixoloq əməkdaşlığı istiqamətində müyyən işlər aparılmalıdır. Eyni zamanda, sorğu nəticəsində eldə edilmiş ziddiyəti yanaşmalar valideyn, müəllim, psixoloq və şagirdlərin bir-biri ilə əlaqələnməsində müyyən problemlərin olduğunu göstərir.

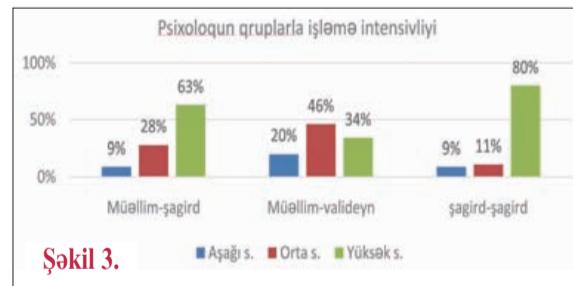
## Məktəbdə psixoloji xidmət: səlahiyyət və məsuliyyət faktoru



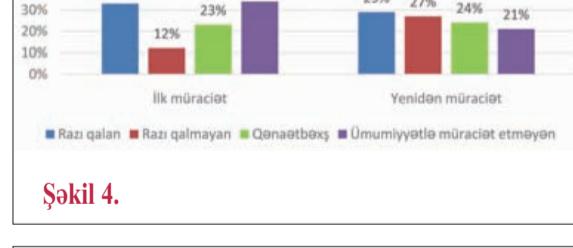
Şəkil 1.



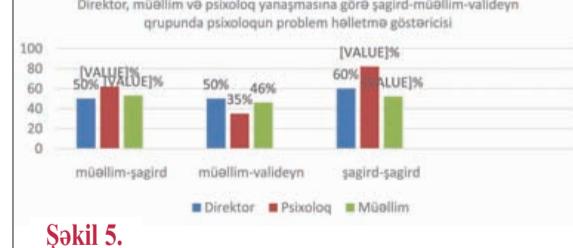
Şəkil 2.



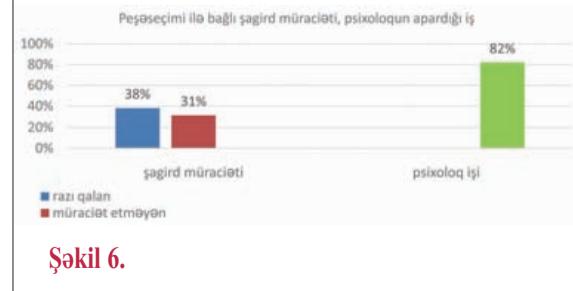
Şəkil 3.



Şəkil 4.



Şəkil 5.



Şəkil 6.



## Aparılan tədqiqatın nəticələri nələri üzə çıxartdı?

Psixoloqların 40%-i məktəbdəki sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında özünün rolunu yüksək hesab edir. 60%-nin fikrine psixoloji iqlimin yaradılması fəaliyyəti qənaətbəxşdir. 3% psixoloq məktəbdə sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında öz rolunu kafi qiymətləndirir.

Psixoloqa müraciət edən 33% şagird psixoloq xidmətindən razı qaldığını, 12% şagird isə razı qalmadığını bildiriblər. 23% şagird qismən razı qaldığını, 34% şagird isə ümumiyyətə uyğun müvafiq selahiyətinin olmasından psixoloji xidmətin keyfiyyəti növbəti bildirib (şəkil 1).

Məktəbdə əlverişli psixoloji iqlimin yaradılmasında psixoloqların rolü araşdırınlarkən məlum olub ki, psixoloqların 40%-i məktəbdəki sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında özünü yüksək hesab edir. 60%-nin fikrine psixoloji iqlimin yaradılması fealiyyəti qənaətbəxşdir. 3% psixoloq məktəbdə sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında öz rolunu kafi qiymətləndirir (şəkil 1).

Məktəbdə əlverişli psixoloji iqlimin yaradılmasında psixoloqların rolü araşdırınlarkən məlum olub ki, psixoloqların 40%-i məktəbdəki sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında özünü yüksək hesab edir. 60%-nin fikrine psixoloji iqlimin yaradılması fealiyyəti qənaətbəxşdir. 3% psixoloq məktəbdə sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında öz rolunu kafi qiymətləndirir (şəkil 1).

Tədqiqat zamanı her hansı problemlə qarşılaşan şagirdlərin 17%-i məktəb psixoloquna daha çox müraciət etdiyini qeyd edib, 21% şagirdin psixoloqa müraciət göstəricisi aşağıdır, 21% şagird isə çətinlik çəkərkən psixoloqa, ümumiyyətə, müraciət etməyini bildirib. Fikrimizə, müəllim, validateyn və şagird qruplarında yaşanan problem situasiyalar zamanı psixoloqa müraciət sayılarının aşağı olması bu mədeniyətin inkişaf etdirilməsinə ehtiyacın olduğunu göstərir.

Psixoloqların 80%-i şagird, müəllim, validateyn qrupları arasında daha çox şagird qrupunda problemlərin olduğunu qeyd edib. Məzmun baxımından problemlər daha çox özüntüderkətme, özüntüberlik ilə əlaqədaridir. Psixoloqlar ikinci qrup olaraq müəllim, pedaqoji heyət işi qeyd ediblər. Rəyi sorulan psixoloqların 63%-i müəllim-şagird konfliktlərlə ilə bağlı müətəmadi işin aparıldığı qeyd edib. Validateyn heyəti ilə işləyən psixoloqların 46%-i apardığı işin keyfiyyətinin qənaətbəxş hesab edir. Psixoloqlar daha çox kiçik yaşlı məktəbli qrupunun valideynləri ilə əməkdaşlıq edirlər (şəkil 3.).

Tədqiqat zamanı 87% şagird məhz daha çox çətin hallarda psixoloq köməyinin faydalı olduğunu düşünür. Psixoloqa müraciət edən 33% şagird psixoloq xidmətindən razı qaldığını, 12%

aparılan tədqiqatın nəticələri aşağıdakı fiqirləri formalasdırımdır:

Məktəbdə psixoloqun şəxsi kabinetinin, ş-

girdərlər işləmə üçün müvafiq saatının və üzvə-

rəsiyət qənaətbəxş hesab edir.

Məktəbdə sağlam psixoloji iqlimin yaradılmasında müəllim-şagird-psixoloq əməkdaşlığı ilə yanaşı, direktor-psixoloq-müəllimin məqsəd-yönülli fealiyyətindən asildir. Məktəb rəhbərliyinin pedaqoji kollektivdə psixoloji işin təşkili ilə bağlı maarifləndirmə işini aktual saxlaması və ona bilavasitə dəstək verməsi məktəbdə sağlam psixoloji mühit üçün zəmin yaradır.

Məktəb rəhbərliyinin tərəfindən məktəb psixoloqlarının rəsiyət və selahiyətləri ilə bağlı psixoloqa müraciət etməmək % -i mərkəzdənəzarət məktəbləri ilə müqayisədə daha yüksəkdir. Eyni zamanda müraciət sayı artıraqa, müraciətindən məmənunluq göstəricisi artır.

Direktor (50%) ve müəllimlər (53%) müəllim-şagird konfliktləndən psixoloqun köməyini psixoloqun öz fikrindən (62%) fərqli olaraq aşağı qiymətləndirirlər. Şagird-şagird konfliktdən psixoloqlar öz fealiyyətlərini daha yüksək (82%) qiymətləndirirlər. Müəllimlərin 52%-i, direktorlарın 60%-i şagird-şagird konfliktdən məktəb psixoloqunun köməyini faydalı hesab edir. Müəllim-validateyn probleminde isə psixoloqlar öz fealiyyətlərini daha zəif (35%), direktor (50%) ve müəllimlər (46%) isə bu köməyin daha somerəli olduğunu düşünürler (şəkil 2).

Mərkəzi məktəblərde müqayisədə mərkəzdenəzarət məktəblərdə psixoloq-şagird nisbətinin yüksək olması, psixoloji xidmətin keyfiyyətinin yüksəlməsinə zəmin yaradır. Psixoloqa müraciət sayı və bu müraciətindən məmənunluq psixoloji xidmətin keyfiyyət göstəricisidir.

Məktəbdə psixoloji xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün psixoloq-şagird nisbətinin yüksəldilməsi məqsədəyin hesab edilir.

Müəllim, validateyn və şagird qruplarında ya-

şanılan problem situasiyalar zamanı psixoloqa müraciətin az olmasına teşkil mühitində psixoloqa müraciət mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu qeyd edir.

Peşə seçimində şagirdlərin fərdi-psixoloji xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə bağlı şagird və müəllim qruplarında müətəmadi maarifləndirmə işi aparılmalıdır. Bu maarifləndirmə işində peşələrin psixoloji xüsusiyyətləri barədə şagirdlərə məlumat verilməli, davranış xüsusiyyətləri barədə təsəvvür formalasdırılmalıdır.

**Elxan BƏYLƏROV,**  
psixiologiya elmləri doktoru  
Təhsil İnstitutunun Psixiologiya və  
xüsusi təhsil şöbəsinin müdürü.

Məktəb direktorlarının 75%-i, müəllimlərin isə 72%-i əlverişli psixoloji iqlimin yaradılmasında psixoloqların rolunu yüksək qiymətləndirirlər.

Mərkəzi məktəblərde əlverişli hesab edirsiniz səualını direktorların 10%-i aşağı, 35% -i qənaətbəxş, 60%-i yüksək qiymətləndirir.

Psixoloqların 49%-i məktəbdə psixoloji xidmət göstərmək üçün yaradılan şəraiti yüksək, 51%-i isə qənaətbəxş hesab edir.

Psixoloqların 80%-i şagird, müəllim, validateyn qrupları arasında daha çox şagird qrupunda problemlərin olduğunu qeyd edib.

Mərkəzi məktəblərdə psixoloq-şagird nisbəti 1/980, mərkəzdən-kənar məktəblərdə 1/742 kimi-dir.